

Rudolf Steiner

Ľudský život z hľadiska duchovnej vedy  
(antroposofie)

Prednáška konaná 16.októbra 1916 v Liestali. Neskôr vyšla tlačou s  
predslovom i záverečnou poznámkou autora.  
(patrí do GA35)

preklad: Robert Blaschke, © október 2005

Predslov.

Nasledujúce líčenia tvoria obsah jednej prednášky, ktorú som prednášal v Liestali 16. októbra 1916 ako istý druh pokračovania inej prednášky, konanej na tom istom mieste 11. januára: „O úlohe duchovnej vedy a jej stavby v Dornachu“. V oboch týchto prednáškach som sa snažil čo najkratšie vyznačiť cestu, na ktorej sa získavajú poznatky, ktoré zhŕňam pod menami „antroposofia“ či „duchovná veda“. Tiež som sa snažil krátko predstaviť niektoré z takýchto poznatkov o duchovnej podstate ľudskej duše a toho, čo s tým súvisí. Tak, ako aj v iných prednáškach som do tejto začlenil tiež niečo o námietkach, ktoré prichádzajú z mnohých strán proti antroposoficky orientovanej duchovnej vede. Tieto námietky často vznikajú skutočne podivným spôsobom. Spočíva to v tom, že ľudia nie že by hľadeli na to, čo hovorí duchovná veda a **proti tomu** niečo namietali, ale vytvoria si práve skreslený obraz, podľa toho či oného, čo **si myslia**, že ona hovorí a obracajú sa potom proti tomuto skreslenému obrazu. Týmto spôsobom zapárajú nie preto, že by sa skutočne o niečo usilovali, ale práve naopak, pretože sa nikdy o nič neusilovali. Také protivníctvo nemá často vôbec vážny záujem spoznať niečo z toho, čo odsudzuje. Proti takým napadnutiam ťažko možné urobiť niečo iné, než stále znovu sa z rôznych hľadísk pokúsiť ukázať skutočné cesty a ciele antroposoficky orientovanej duchovnej vedy. A to sa udialo vo vzťahu k niektorým bodom i v tejto prednáške.

Dornach pri Bazileji, November 1916.

Rudolf Steiner

Úmysel pestovať pre duchovnú vedu to, čo sa v zvyčajnom slova zmysle označuje propagandou, je dnešným úvahám blízky práve tak málo, ako bol prednáške, ktorú som tu konal v januári tohto roku. Ako vtedy, tak i dnes mi záleží na tom, zodpovedať niektoré z otázok, ktoré musia vzniknúť práve v tomto kraji, kde má človek priamo pred očami dornašskú stavbu, ktorá má tejto duchovnej vede slúžiť.

Jedna z úplne pochopiteľných otázok pre tých, ktorí najskôr ako mimo stojaci sa dozvedia o tomto antroposofickom hnutí je: existuje vôbec nejaký dôvod v duchovnom živote súčasnosti, ktorý vyžaduje vznik takéhoto hnutia? Je celkom

dobre pochopiteľné, keď takíto mimo stojaci dôjdu najskôr k odmietavému názoru. Môžu veriť, že ľudia, ktorí majú v živote príliš málo na práci sa zhromažďujú, aby pestovali rôzne, pre skutočný život neužitočné veci, veci, ktoré vlastne ani nenapadnú tým, ktorí svoj čas trávia v činorodej práci v službe ľudstvu. Tento názor však môže vzniknúť len vtedy, ak sa človek v podstatnej miere neoboznami s podmienkami ľudského pokroku v priebehu posledných troch až štyroch storočí a obzvlášť behom 19. storočia až do našich dní. Obráťme svoj pohľad na všetky tie zmeny, ktoré sa v tejto dobe uskutočnili, oproti potrebám skorších dôb. Bolo objavené mnoho nového o pôsobení prírodných síl a tieto objavy zmenili od základu celé ľudské bytie i podmienky života. Ako inak sa stavia dnešný človek do života, než človek ešte v ani nie tak vzdialenej minulosti! Ak sa pozeráme na ľudský život tak, ako sa odvíja od detstva do zrelého veku, tak dnes sa nám ukazuje iný pohľad, než v tejto minulosti. Takýto pohľad ukazuje, ako sa človek stavia do života, ako má vykonávať svoju prácu, pre ktorú sa pripravuje v priebehu svojho detstva a mladosti. Ukazuje, ako sa v ňom potom prebúdzajú potreby vedieť niečo o zmysle a o skutočnom význame života. Človek sa nedokáže uspokojiť s tým, čo vidí svojimi zmyslami, s tým, čo môže spracovať svojimi rukami. V priebehu svojho života sa stáva pozorným pre hlas svojej duševnej bytosti a musí sa pýtať: Aký zmysel má toto duševno v rámci vonkajšieho fyzického sveta? Na toto sa dá samozrejme najskôr plným právom odpovedať: Ved' svet uspokojuje to, na čo sa tu človek musí pýtať. Prináša mu k tomu obsah jeho vonkajšej životnej práce a vonkajšiu životnú skúsenosť náboženstva, náboženský prvok. Týmto sa mu odhaľuje večný zmysel toho, čo žije vo vonkajšej fyzickej človeka. A tým sa pre neho premieňa brána, ktorá zdánlivo tento fyzický život uzamyká, na vstupnú bránu do večného, nesmrteľného života duše.

**Vo všeobecnosti** bude mať človek s takouto odpoveďou pravdu. A preto sa zdá byť oprávneným povedať: Načo je teda ešte potrebné niečo, čo sa ako duchovná veda či antroposofia chce zaradiť medzi vonkajší život vo fyzickom svete a náboženským zjavením, náboženskou zvesťou o večnej podstate človeka?

Avšak ten, kto chce spočinúť pri tejto, vo všeobecnosti úplne správnej mienke o ľudskom živote v súčasnosti, ten neprihliada k tomu, ako posledné storočia a obzvlášť novšia doba dali tomuto životu istú zvláštnu podobu, ktorá človeka súčasne núti aj všetky životné otázky vidieť spôsobom, ktorý musí vyjsť ponad túto všeobecnú mienku. Človek sa dnes už v najrannejšej mladosti zoznamuje s úplne niečím iným, než v predošliach storočiach. Len pomyslime, ako dnes človek prechádza výchovou a školou a prijíma tu názory, osvojuje si predstavy, ktoré sú úplne iné, než v predchádzajúcich dobách, pretože spočívajú na veľkom pokroku posledných storočí a bezprostrednej prítomnosti. V podstate dejinného pokroku ľudstva spočíva to, že sa v istých dobách od základu menia životné pomery a že až keď tieto zmeny dosiahli istú mieru, dospieva i človek k tomu, aby týmto zmenám prispôbil svoj duševný život. Preto až v našej súčasnosti doliehajú na ľudí duševné otázky, ktoré vstúpili do ľudského vývoja zmenami životných pomerov v posledných troch až štyroch storočiach. Až v súčasnosti prijímajú tieto duševné otázky zreteľnú podobu. To možno odpozorovať predovšetkým z viery, ktorej sa dokázali oddávať mnohé osobnosti v priebehu 19. storočia a ktorú až naša doba odhalila ako omyl.

Ešte pred krátkou dobou sa človek dokázal oddávať viere, že prírodná veda – ktorú duchovná veda naozaj nepodceňuje, ale práve v jej veľkom pokroku ju plne oceňuje

a obdivuje – rozrieši veľké záhady ľudského bytia jej vlastnými prostriedkami. Avšak ten, kto sa prehĺbenými duševnými silami vžil do výtvarných novšej prírodnej vedy, ten si je stále viac a viac vedomý, že pre najvyššie otázky ľudského bytia nie je to, čo prináša prírodná veda, odpoveďami, ale naopak, stále novými a novými otázkami. To, že človek môže dnes tieto **otázky** klásť, obohacuje jeho život, ale na pôde prírodnej vedy to zostáva práve len **otázkami**. Ľudia 19.storočia, aj učitelia, k tomu príliš málo prišli. Uverili, že na isté záhadné otázky dostali odpovede, zatiaľ čo v skutočnosti museli byť tieto otázky položené novým spôsobom. Tieto otázky sú v nás takpovediac získané výchovou. Sú tu, v duši človeka súčasnosti, ktorý objavuje samého seba stojaceho v živote a vyžadujú odpovede.

Osobnosti, ktoré sa zhromaždili v antroposofickej spoločnosti sú v istom zmysle tými, ktorí cítia, aké záhadné otázky pociťuje človek prirodzene životom, záhadné otázky, ktoré človek kladie nie svojvoľne, ale ktoré sú samy nevyhnutne kladené životom, do ktorého je človek teraz presadený. Tieto otázky sa síce stali novou prírodnou vedou obzvlášť názornými, ale nie sú kladené len tomu, kto sa viac zahĺbil do vedy, ale každému, kto s plnou účasťou kráča ľudským životom súčasnej doby. Ak by človek nemohol dôjsť k odpovediam na takéto otázky, tak by mu z toho museli pre ľudský život vyplynúť isté dôsledky, ktoré by ľudskú budúcnosť nechali vystupovať v smutnom svetle. Keď dnes niekto hovorí o týchto následkoch, môže sa ešte zdať fantastom. Ale takým bude len pre tých, ktorí sa nechali oslepiť veľkými pokrokmi ľudstva, ktorí však nezbadali, že tieto pokroky musia byť nasledované pokrokmi v inej oblasti, ak sa pod ich povrchom nemá pripravovať to, na čo tu bolo upozornené.

Človek by si síce mohol myslieť, že sa ľudia otupia voči uvedeným záhadným otázkam, že sa istou mierou omámia a nebudú si ich klásť. Ale potom si človek ochromuje isté duchovné sily, ktoré má a ktoré práve skrze opísaný novší vývoj sa usilujú o svoj rozvoj. Potom by ľudský duševný život dospel do stavu, ktorý možno prirovnať približne s tým, kam by sa dostal, keby síce mal ruky a ramená, ale tieto by mal zviazané a nemohol by s nimi nič vykonať. Sily, ktoré človek má a s ktorými si nemôže nič počať, pôsobia na neho ochromujúco. A cítenie, ako človeka uchopuje takéhoto ochromenie istých duševných síl, by ľudský život doviedlo do stavu ľahostajnosti, ba do absolútneho nezájmu o všetko, čo je duševné – a tým aj o náboženské pociťovanie. Pri tom by to však nemalo zostať. Stav ľahostajnosti voči duševnu je pre človeka unesiteľný len dovtedy, kým je jeho záujem ešte živo priťahovaný tým iným, čím bolo duševno zatemnené. Lenže **tento** záujem po istom čase vyprchá. Môže ešte existovať u tých, ktorí stáli pod bezprostredným dojemom obdivuhodných prírodovedeckých objavov. Ale to pohasne. A potom ako následok pre tých, ktorí pod týmito bezprostrednými dojmami nestoja, pristúpi k ľahostajnosti voči všetkému duševnému aj strata záujmu o všetok vonkajší život. Zakalí sa životná radosť, radosť z práce. Život sa bude pociťovať ako bremeno.

Prvé známky ľahostajnosti voči náboženskému životu sa v 19.storočí stali zreteľne pozorovateľnými. Ako príklad nechcem v tomto okamihu uviesť niečo, čo vystupuje v zástupe početných učencov, ktorí verili, že otázky duchovného života bude možno zodpovedať prírodnou vedou. Chcem hovoriť o jednoduchom človeku z ľudu, ktorý prepadol takejto viere. Mám na mysli roľníka, ktorý v oblasti hornorakúskych Álp žil v 19.storočí ako martýr, o Konrádovi Deublerovi. Deubler bol prírodovedeckými úspechmi plne uchopený. V mladosti sa istý dlhší čas zahĺbil do duchovných pojednaní, aké vychádzali od **Zschokkeho**. Ale od tohto odbočil tým, že sa

oboznánil s darvinizmom a spismi Haeckela, Büchnersa a inými. Nechal sa úplne uniesť materialistickou podobou darvinizmu, nechal sa úplne uchvátiť haeckelizmom a nakoniec úplne prijal vieru, že všetko, čo môže byť povedané o nejakom duchovnom svete z nejakých iných zdrojov, než prírodovedeckých, je hlúposť. Veril, že svet je vystavaný len z hmotných látok a hmotných síl. Pre osobu Deublera samotného je možné mať len obdiv; stal sa naozaj martýrom svojho presvedčenia, pretože preň musel dokonca v 50-tych rokoch, kedy to ešte bolo možné, dlho sedieť vo väzení. Deubler nie je zaiste človekom, ktorý by prijal svoje presvedčenie z nejakého povrchného pudu, ale človekom, ktorý, skrz naskrz zvedený prúdom svojho storočia, dospel k odmietnutiu duchovných zdrojov znalostí. Zaiste, mal radosť zo života až do svojej smrti; avšak to bolo preto, lebo žil v období, v ktorom bolo ešte možné byť oslepeným z lesku čisto prírodovedeckých výsledkov. Duševné následky takých predstáv, aké si on tvoril, sa mohli ukázať až tým, ktorí žili neskôr. Deubler je presláveným príkladom istého duševného spôsobenia mladších dôb. A takých príkladov by sa dalo uviesť veľa. Poskytli by dôkaz, že všade mnoho osobností tejto doby verilo, že prírodná veda podá komplexné vysvetlenie zmyslu sveta. Prírodovedecké poznanie človek nedokáže zadržať ani to chcieť, pretože toto žije vo výtobytkoch, ktoré potrebuje moderný človek, vo všetkom, čo musí zahrnúť do svojho bytia ako niečo prospešné. Ak sa však ľudský zmysel nasmeruje jednostranne na toto prírodovedecké, potom človek stratí súvislosť s duchovným životom, s duševnom vo svojom vlastnom vnútri. Osobnosti ako Deubler ešte neprehliadli, že prírodná veda síce pre duševný život zrodila nové otázky, ale nie nové odpovede. Ich názor by sa musel šíriť stále ďalej, ak by k prírodnej vede nepristúpila rovnocenná duchovná veda,

Z toho dôvodu sú tí, ktorí sa zišli v antroposofickej spoločnosti, oduševnení mienkou, že v novej duchovnej vede či antroposofii je potrebné vytvoriť väzbu, puto medzi veľkými pokrokmi života, stojaceho vo svetle prírodovedeckého poznania a náboženským životom človeka. Z prírodnej vedy je možné, ak prenikneme skutočne k jej zmyslu, povedať: Vedie k obrazu o svete, v ktorom sa to podstatné z človeka vôbec nemôže vyskytovať. Tým, že toto vyslovujem, nehovorím o **mojom** názore, ale o tom, čo nepredpojaté pozorovanie prírodovedeckého bádania umožňuje teraz s plnou zreteľnosťou rozpoznať a v čom sa mohla ešte klamať doba, ktorá síce právom smela obdivovať prírodovedecké poznanie, ktorá však ešte nedokázala rozpoznať jeho hranice. Jednotliví prírodovedci už v istých hraniciach dávno poznali, čo je správne: a známou sa stala i reč, ktorú vyslovil **Du Bois-Reymond** v 70-tych rokoch v Lipsku a ktorú ukončil s „ignorabimus“, „nikdy nebudeme vedieť“. Tento významný bádateľ hovorí: I keby sme ako veľmi prebádali tajomstvá prírody prírodovedeckými metódami, nakoniec nikdy nenájdeme možnosť spoznať to, čo žije v ľudskej duši ako vedomie a nenájdeme žiadnu možnosť pochopiť, čo je základom hmoty samotnej. Matéria sa nehodí k tomu, aby pochopila hmotu ani vedomie, oba istou mierou konce ľudského života. Možno povedať, že prírodná veda z obrazu sveta, na ktorom pracuje, akosi vytlačila človeka ako duchovnú bytosť. To sa ukazuje, keď nasmerujeme pohľad na predstavy o vývoji planéty Zeme, ktoré vyplývajú z prírodovedeckého základu.

Viem veľmi dobre, že tieto predstavy až do dnešných dní prekonali mnohé premeny a že azda mnohý to, čo tu spomínam, môže považovať za staré a prekonané. Na tom však nezáleží. To, čo sa i dnes v tomto smere hovorí, si ľudia predstavujú v tom istom duchu, ako dnes už staršiu Kant-Lapaceovu predstavu, o ktorej chcem hovoriť.

V zmysle tejto teórie sa Zem i celá slnečná sústava vytvorila z istého druhu prahmloviny; z prahmloviny, v ktorej nebolo nič než sily, ktoré práve obsahoval hmlový útvar. Otáčaním tejto prahmloviny sa pomaly vytvoril systém planét so Zemou medzi nimi a postupným vývojom tých istých síl, ktoré predtým boli v tejto prahmlovine, vzniklo všetko to, čo dnes obdivujeme na Zemi, vrátane človeka. – Tento náhľad je považovaný za mimoriadne pochopiteľný a vstúpuje sa už i deťom v škole. Ľudia sa oddávajú klamu, že je to pochopiteľné, pretože deťom stačí predviesť len jednoduchý pokus a je možné veriť, že sme vec dovedli až k najzjavnejšej názornosti. A názornosť veru milujú mnohí, ktorí chcú mať v prírodnej vede dostatočný svetonázor. Je potrebné iba vziať kvapku substancie, ktorá pláva na vode, do úrovne jej rovníka vložiť kúsok papiera, ktorý je prepichnutý ihlou, kolmo na túto rovníkovú rovinu – potom necháme túto kvapku plávať na hladine vody a otáčame ju ihlou. A vskutku: oddeľujú sa malé kvapky – vzniká svetová sústava v malom! Ako by nemohol človek povedať: Pozrite, tu máte celý vznik sveta v malom! – Deti veria, že to pochopili, pretože to vyzerá tak pochopiteľné. Len sa pri tom vždy stráca zo zreteľa **jedno**. A i keď je to mnohokrát vo svete práve dobre, zabúdať na seba samého, **nie** je to dobré pri prírodovedeckých pokusoch.

Kvapka by od seba totiž neoddelila malé kvapky – keby tu nestál pán učiteľ a neotáčal ihlou. Keby však človek naozaj mal prihliadnuť ku všetkému, čo je potrebné ku vzniku nejakej veci, tu by ten, ktorý to ľuďom predvádza, musel objasniť aj to, že tu vonku vo vesmíre musel byť veľký profesor či učiteľ, obrovský profesor, ktorý prestrčil skrze hmlovinovú masu niečo ako obrovskú ihlu a celé to priviedol do otáčania. A okrem toho: Čo vzniklo z kvapky? Nič, čo by nebolo už obsiahnuté v nerozčlenenom stave. Názornosť vystupuje často ako zvodca poznania.

Avšak ľudia s plne zdravým pociťovaním sveta odmietajú takúto názornosť napriek všetkým prírodovedeckým autoritám. Chcem uviesť príklad, o ktorom som hovoril vo svojej najnovšej knihe o „záhade človeka“. Herman Grimm, veľký bádateľ umenia, zastával názor, že Goethe by nikdy vo svojom živote nepristúpil na opísané čisto vonkajškové objasnenie vývoja sveta. Herman Grimm hovorí: „Už dlhšie sa v jeho (Goetheho) mladosti uchytila veľká Lapaceho-Kantova fantázia o vzniku a budúcom zániku zemskej gule. Zo v sebe samej sa otáčajúcej svetovej hmloviny – deti si to prinášajú už zo školy – sa sformovala ústredná plynová kvapka, z ktorej potom vznikla Zem a prekonala ako stuhnutá guľa v neuveriteľných časových obdobiach všetky fázy, so zahrnutím epizódy osídlenia ľudským pokolením, aby sa nakoniec ako vyhorená škvara opäť zrútila do slnka. Dlhý, ale publiku plne pochopiteľný proces, pre ktorého uskutočnenie nie je už potrebné žiadnych zásahov, než úsilia nejakej vonku stojacej sily, udržať slnko v rovnakej teplote. – Pre budúcnosť si nemožno vymyslieť nič neplodnejšieho, než to, čo sa nám má vnútiť v tomto očakávaní ako vedecky nevyhnutné. Kosť zo zdochliny, okolo ktorej urobí obchádzku aj hladný pes, by bola osviežujúcejším, chutnejším kúskom v porovnaní s týmto posledným výlučkom stvorenia – ktorý ako naša Zem nakoniec spadne naspäť do „slnka“. A je to vedychtivosť, s ktorou naša generácia takéto čosi prijíma a myslí, že tomu verí; znamenie chorej fantázie, na ktoré ako na historický fenomén doby raz učitelia použijú mnoho ostrovtipu. Nikdy by Goethe nepristúpil na takúto bezútešnosť...“

To, čo Herman Grimm vníma v dobe, v ktorej sa ešte nemohlo hovoriť o duchovnej vede či antroposofii tak, ako je myslená dnes, to si zaslúži pozornosť. Pretože na tom

sa ukazuje, ako v ľuďoch existuje pociťovanie, ktoré požaduje iné objasnenia veľkých otázok svetového bytia, než tie, ktoré človek verí, že môže dať v zmysle – stále znovu zdôrazňujeme, že duchovná veda nezatraca prírodnú vedu – v zmysle obdivuhodnej prírodnej vedy. Nie, to práve ukazuje skutočný priebeh prírodovedeckého vývoja novších čias, že tento vývoj je v stave klásť hlbokosiahle otázky, že však odpovede na ne musia prísť z inej strany. A tieto odpovede, tie dá duchovná veda či antroposofia. Avšak táto musí siahnúť k úplne iným poznávacím silám, než ktoré sa dnes uznávajú. O vývoji týchto nadzmyslových poznávacích síl som hovoril v predchádzajúcej prednáške, ktorú som tu smel konať. Táto prednáška vyšla tlačou ako brožúra: „Úloha duchovnej vedy a jej stavby v Dornachu“. Nechcem to, čo bolo povedané v onej prednáške, opakovať, chcem len poukázať na to, že ku zvyčajným silám duše, ktoré človek má a ktoré tiež používa, keď poznáva prírodovedecky, je možné vyvinúť iné, a že tieto iné poznávacie sily sú ku tým zvyčajným v takom vzťahu ako napríklad hudobné ucho k videniu, sledujúcemu len chvejúce sa struny nástroja. Od počúvania odhliadajúci náhľad ukazuje vo vonkajšom svete zo symfónie chvejúce sa struny atď. Hudobnému uchu sa však skrze chvenie strún zjavuje niečo úplne iného. Istou mierou je ten, kto je duchovným bádateľom, človekom, ktorý vyvinul schopnosť nazerania na svet, ktoré sa k prírodovedeckému pohľadu vzťahuje tak, ako hudobné ucho k videniu, sledujúcemu len priebeh chvenia v priestore. Duchovný bádateľ siaha k schopnostiam, ktorými sa duchovný svet zjavuje ako symfónia skrze procesy chvenia. Dôrazne chcem poukázať na to, že v žiadnom prípade nie je nutné, aby každý človek, ktorý chce duchovnú vedu či antroposofiu urobiť v zodpovedajúcej miere plodnou pre svoju dušu, bol duchovným bádateľom. Vzťah duchovného bádateľa voči inému človeku, ktorý sám nebáda, ale len prijíma to, čo je výsledkom duchovného bádania, nie je taký, ako vzťah prírodovedeckého bádateľa k tomu, kto sa učí výsledky prírodovedeckých výskumov. Ten vzťah je iný; a tu chcem o ňom hovoriť v obraze. Samotný duchovný bádateľ si pripravuje istou mierou len nástroj, ktorý mu sprostredkuje poznanie duchovného sveta. Tým, že si osvojí určité schopnosti, je duchovný bádateľ istou mierou schopný si utvárať také nástroje, ktorými môže do duchovného sveta preniknúť každý človek, ktorý je len dosť nepredpojatý k tomu, aby tieto nástroje správne použil. Len je potrebné si o prirodzenosti týchto nástrojov urobiť správne predstavy. Zatiaľ čo ten, kto si pripravuje nástroje pre nejaký vonkajší chemický či klinický experiment, zoskupuje vonkajšie veci, ktorými potom dokáže urobiť zjavným nejaké prírodné tajomstvo, duchovný bádateľ si pripravuje čisto duševno-duchovný nástroj. Týmto nástrojom sú určité predstavy a súvislosti predstáv, ktoré, správne použité, otvoria prístup do duchovného sveta.

Preto je i duchovnovedeckú literatúru potrebné chápať inak, než ostatnú literatúru. Prírodovedecká literatúra sprostredkováva isté výsledky, ktoré sa človek učí. Duchovnovedecká literatúra nie je rovnakého druhu. Môže sa stať nástrojom v duši každého jedného človeka. Ak sa človek nechá preniknúť predstavami, ktoré sú do nej zanesené, potom nemá pred sebou jednoducho len mŕtvy výsledok, ktorý sa učí, ale má pred sebou niečo, čo človeka skrze v ňom spočívajúci život spája s duchovným svetom, ktorý hľadá. Kto číta duchovnovedeckú knihu, ten si všimne, ak ju správne číta, že to, čo v knihe žije, sa môže v jeho duševnom živote stať prostriedkom, aby tento duševný život priviedol k istému druhu súchvenia s duchovným bytím. A to, čo predtým chápal len rozumom, zviazaným so zmyslami, pochopí duchovne. – Ak sa tomuto ešte málo rozumie a duchovnovedecká literatúra je prijímaná tak, ako i ostatná literatúra, potom dôvody toho treba hľadať jedine a iba v tom, že stojíme len

na počiatku duchovnovedeckého vývoja. Ak tento pokročí, potom sa bude stále viac a viac poznávať, že v skutočne rýdzo duchovnovedecky napísanej knihe človek nemá pred sebou to isté, čo v nejakej inej knihe, ale niečo ako nástroj, ktorý nesprostredkováva prosto výsledky poznania, ale ktorým si človek takéto výsledky pretvára vlastnou činnosťou. Len nám musí byť jasné, že duchovnovedecký nástroj je práve čisto duchovne-duševný, že spočíva v istých celkom určitých živých predstavách a ideách, ktoré sa odlišujú od všetkých ostatných predstáv a ideí, pretože sú to nie **obrazy**, ako tamtie, ale **živé skutočnosti**. – Avšak musí byť zdôraznené, že i pri dnešnom stave duchovnej vedy **každý**, kto sa o to usiluje, sa môže sám stať až do istého stupňa duchovným bádateľom. Nie je to však nutné, ak v zmysle práve povedaného chce duchovnovedecké poznanie učiniť plodným pre dušu.

A práve z toho dôvodu, že duchovná veda či antroposofia stojí ešte len na počiatku svojho vývoja, javí sa úplne pochopiteľným, ba samozrejším, že sa dnes ešte výsledky, ku ktorým sa prichádza rozvinutými schopnosťami duchovného bádateľa, stretávajú so spochybňujúcimi predstavami, že sú vysmievané, či zosmiešňované. Ale tieto spochybňovania, tieto zosmiešňovania, tie sa budú behom času stále viac a viac strácať, ak sa prebudia tie naznačené potreby, ktoré dnes ešte vo väčšine ľudí driemu. A ako mnohému, čo bolo dané ľudstvu v priebehu jeho vývoja, tak sa i duchovnej vede dostane všeobecného uznania.

Duchovný bádateľ najskôr poznáva, že v človeku, ako sa javí zmyslom a zmyslov sa pridržiujúcemu rozumu, ako tiež môže byť skúmaný vonkajšími prostriedkami, s ktorými pracuje prírodná veda, je daná len časť, len istý článok celej ľudskej bytosti a že v rámci celej ľudskej prirodzenosti k tomuto zmyslovému človeku, k fyzickému vonkajšiemu človeku pristupuje **nadzmyslový** človek, ktorý vo zmyslovom človeku pôsobí a žije a bez ktorého by sa zmyslový človek v každom okamihu svojho života musel rozpadnúť na mŕtvolu. Pretože duchovný bádateľ odhaľuje, že práve tak, ako vidieť fyzickým okom farbu, tak je – aby sme použili Goetheho výraz – „duchovným okom“ v rámci tohto fyzického človeka možno vnímať takzvané ( – na názve nezáleží a prosil by som, aby sme sa nezastavovali pri slovíčkach; mohol by som rovnako použiť nejaké iné slovo – ) **éterické** ľudské telo. Vo vnútri fyzického ľudského tela nadzmyslovo tkvie éterické ľudské telo, ktoré nie je možné vidieť fyzickými očami, ale musí byť zrené duchovným zrakom. Je možné sa vysmievať tomu, že duchovný bádateľ pripojuje tohto éterického človeka k fyzickému človeku; avšak tak, ako fyzický človek má v sebe sily a látky s ich pôsobnosťou, ktoré sú i v jeho fyzickom zemskom okolí, tak má v sebe i duchovné sily, ktoré má spoločné s duchovným okolím. Pozrime sa najskôr na tie, ktoré prináležia takzvanému éterickému telu. Toto sa skladá z istých síl, ktoré nazývame nadzmyslovými. A tieto sily možno vyhľadať v okolí človeka práve tak, ako možno nájsť prírodnou vedou v pozemskom okolí tie fyzické sily, ktoré človek nesie v sebe. Avšak potom treba práve to, čo je duchovným v našom okolí, zrieť „duchovným zrakom“.

Najskôr chcem niečo povedať o poznatku, ktorý môže poukázať na istú súvislosť, jestvujúcu medzi duchovnými procesmi v okolí ľudského sveta a silami v človeku, ktoré budujú jeho éterické telo. Zvyčajným ľudským pohľadom človek sleduje v priebehu jedného roka, ako keď prichádza jar, klíčia rastliny, ako sú stále viac a viac zelenšími, ako potom neskôr rozvíjajú farebné kvety, ako v sebe tvoria plody. Potom prežíva vädnutie a zánik rastliny. V prírode vníma striedavo letný rozvoj a zimný

pokoj. Tak sa ročný kolobeh najskôr javí pre vonkajšie zmyslové pozorovanie. Avšak pre toto zmyslové pozorovanie sa javí práve len to, čo sa k duchovnému vzťahuje tak, ako chvejúce sa struny k hýriacemu množstvu tónov. „Duchovný zrak“ pripojuje k tomuto striedaniu rozvoja a pokoja, ktoré je tu pre duchovného bádateľa tak, ako pre hudobný sluch chvejúce sa struny, istý druh duchovného sluchu a duchovného zrenia. A tak, ako vidíme rastliny fyzicky klíčiť zo zeme, ako sú viditeľné pre fyzický zrak, tak zrie duchovný bádateľ – v tej miere, v akej rastliny vzchádzajú zo zeme – z okolia Zeme, z mimozemskosti, pohybovať sa k Zemi istú bytostnosť. Aj keď to pre súčasný svet predstáv môže znieť akokoľvek paradoxne, skutočnosťou je, že „duchovný zrak“ vidí s každou jarou prúdiť z okolia Zeme na Zem bohatý život - život, ktorý v zime neprúdi. Zatiaľ čo fyzickým zrakom vidíme len vyrásť fyzické rastliny z pôdy, zrieme z celého kozmického okolia sveta istou mierou vrastať nadol duchovné bytosti, éterické bytosti. A v tej istej miere, v akej sa fyzické rastliny stávajú stále dokonalejšími, vidno, ako istou mierou mizne z éterického okolia Zeme to, čo ako živá duchovná bytosť sa vnára do rastlinného života, ktorý vyrástol zo zemskej pôdy. A až keď sa začínajú vyvíjať plody, keď kvety začínajú vädnúť, až keď sa blíži jeseň, potom vidno, ako to, čo sa zviazalo s pozemskosťou, čo sa istou mierou stratilo vo svete rastlín, sa opäť sťahuje do priestoru, ktorý obklopuje Zem. A tak duchovne od jari až do jesene zrieme priplývanie a odplývanie nadzmyslového prvku do zemskeho bytia. Takpovediac, vrastajú sem z éterična živé nadzmyslové rastliny, ktoré sa strácajú do fyzických rastlín. – Zimné obdobie prináša iný duchovný zážitok. Ten, kto zimu pozoruje len tak, že vidí sneh a pociťuje chlad, ten nevie, že Zem je v zime ako Zem niečím úplne iným, než v lete. Počas zimy má Zem totiž oveľa intenzívnejší, čulejší duchovný vlastný život, než v období leta. A ak sa do týchto pomerov vžívame, potom prežijeme striedanie éterického zimno-letného života, prežijeme duchovno, ktoré možno v istom zmysle prirovnať k striedaniu ľudského prežívania počas zaspávania a prebúdžania sa. (V rámci tohto krátkeho výkladu nemožno ukázať, že uvedené výsledky nie sú v protiklade k pomerom pohybu zemskeho telesa. Ten, kto sa k duchovnej vede viac priblíži, čoskoro pozná, že námietky typu: „Ale Zem sa predsa otáča“ a podobne, nemajú žiaden zmysel.)

Tak poznávame, ako v zime isté bytosti nie sú spojené so Zemou, ale sú len v kozmickom okolí Zeme, ako tieto bytosti s jarou zostupujú k Zemi, spájajú sa s životom rastlín a istou mierou zažívajú istý druh pokoja tým, že sa spájajú so životom Zeme. Tento pokoj, ktorý tieto bytosti nachádzajú v Zemi, však tým, že sa duchovno spojilo so Zemou, podnecuje samotný zemský život. A v zime má samotná Zem ako bytosť niečo ako spomienku na toto letné spoločenstvo s bytosťami mimozemského svetového priestoru. Duchovnovedeckému poznaniu sa zjavuje z okolitej prírody to, o čom inak nemáme ani tušenia: je to, ako keby človek náhle začal počuť a začul z chvejúcich sa strún množstvo tónov, ktoré predtým, pretože bol hluchý, nedokázal počuť. Spoznáva éterický život. Tento éterický život ukazuje, že isté bytosti zemskeho okolia, ktoré sú spojené s inými svetovými telesami, sa počas leta spájajú so Zemou a počas zimy sa opäť sťahujú späť. Tento život je príčinou, že Zem istou mierou – Zem ako bytosť, teraz nie ako mŕtve teleso, ktoré popisuje geológia alebo ostatná prírodná veda – počas letnej doby spí, zatiaľ čo ale počas doby zimy bdejúc žije - v živých spomienkach na to, čo sa s ňou v lete spojilo. Totiž pravdou je práve opak toho, čo by si človek chcel rôznymi analogickými závermi predstavovať vo vzťahu k zemskému životu. Z takých záverov by človek mohol veriť, že Zem sa na jar prebúdzá a na jeseň zaspáva. Duchovná veda však prináša poznanie, že teplá, sparná doba leta je stavom spánku Zeme a chladná, snežnou pokrývkou Zeme

zahalená doba je dobou bdenia Zeme. (Pre toho, kto takýto zážitok správne chápe, odpadá lacná námietka, že prirovnanie k hudobnému sluchu dokazuje, že duchovná veda je niečo čisto subjektívneho, ako umelecké poňatie. Pretože následok, ktorý vstupuje do zemského organizmu tým, čo zrieme v letnej dobe, ukazuje na objektívnosť tohto procesu.)

Výrazne zdôrazňujem: Duchovná veda nevytvára žiadne antropomorfné pojmy ako niektorí filozofi 19.storočia (napríklad Fechner), ale podáva vhľady, skutočné duchovné vnímania. A tieto sa ukazujú väčšinou veľmi odlišne od antropomorfných predstáv. Už z toho by mohli niektorí z protivníkov duchovnej vedy vidieť, aké nepodložené je zamieňať si ju s antropomorfisticky myslenou filozofiou. Ak sa človek prenikne poznaním, pritekajúcim z takýchto pozorovaní, potom sa učí chápať, ako sa utvára samotný ľudský život. Pretože zo všetkých záhad, ktoré sa pred nás stavajú vo vonkajšom svete, je ľudský život samotný najväčšou záhadou. Samozrejme, tu, v krátkej prednáške, môžem len veľmi málo skicovite načrtnúť z toho, čo duchovná veda či antroposofia má povedať ku záhode ľudského života. Ale chcem načrtnúť, ako duchovný vhl'ad vníma v ľudskom živote postupný rytmus. Tento duchovný zrak rozpoznáva ako prvý článok tohto rytmu periódu detstva. (Dobu, ktorú je zaujímavé pozorovať samú osebe – od počatia po narodenie – tu teraz preskočíme.) Doba detstva od narodenia až po obdobie, ktoré je práve pre duchovnovedecký spôsob skúmania mimoriadne zaujímavou, teda až po vyrastenie druhých zubov, teda približne do 6. či 7. roka, musí byť prvou periódou v životnom rytme človeka, ktorý pozoruje duchovná veda.

Táto prvá perióda vývoja vytvára v človeku nezmerne mnohé, takže múdri pedagógovia povedali: „Človek, aj keby neskôr oboplával celý svet, sa vo svojich prvých rokoch života naučí od svojej matky či pestúanky viac, než sa môže naučiť od všetkých národov sveta počas celého jeho zvyšného života“. Ak odhliadneme od všetkého ostatného, spadá do tejto periódy osvojenie si schopnosti vzpriameného držania tela, schopnosti reči, schopnosti myslenia a predstavovania si a potom práca tých vnútorných síl, ktoré vytvorením druhých zubov dochádzajú k istému svojmu ukončeniu. Všetky tieto vývojové procesy sa pred duchovného bádateľa stavajú tak, že sa mu javia ako zrodené z pozemských síl. Prirodzene, musí k tomu, čo sa dá v oblasti pozemského bytia vnímať zmyslami, pripojiť aj to, čo v rámci vývoja Zeme vníma „duchovné oko“. Avšak to, čo prebieha v človeku približne do 7.roka, je možné pochopiť z objemu síl, ktorý je možno nájsť v oblasti Zeme. (Sotva je potrebné dodať, že týmto nie je myslené, že by duchovné bádanie už vybádalo všetky tajomstvá tejto ľudskej vývojovej periódy, ale len, že do neohraničenosti zachádzajúce bádanie bude musieť hľadať to, čo tu prichádza do úvahy, v bytí Zeme.)

Od výmeny zubov začína v ľudskom živote druhý úsek, ktorý trvá približne do 14. roka, kedy človek vstupuje do fyzickej zrelosti. Pre tento úsek duchovné bádanie spoznáva, že procesy, ktoré sa ukazujú vo fyzickom tele, sa už viac nedajú objasniť z toho, čo pôsobí na Zemi samotnej, ale z mimozemských síl, menovite takých, ktoré sú rovnakého druhu ako tie, ktoré boli popísané pri živote rastlín v ročnom kolobehu. Ten mimozemský duchovný život (éterický život), ktorý prichádza do úvahy pre svet rastlín, pôsobí v druhej perióde ľudského života; avšak tak, že proces, ktorý sa odohráva vo vývoji rastlín počas jedného roka, sa pri človeku uskutoční za približne sedem rokov. (Toto všetko nie je vyslovované s mystickým prihliadaním k číslu sedem, ale len z výsledkov duchovného pozorovania.) Musí byť zdôraznené, že

pôsobiace sily druhej periódy ľudského života sú len **podľa druhu** rovné silám, ktoré pôsobia z mimozemskosti na rast rastlín. Pri rastline sa deje skutočné pôsobenie toho, čo je mimozemské. Pri človeku sú v rámci jeho organizmu činné tieto sily bez toho, aby nastal skutočný priestorový zásah z mimozemskosti. Čo teda étericky pôsobí v rozvíjaní a v uvádzaní rastlinného sveta v priebehu roka, to žije akoby uzatvorené v ľudskom organizme ako éterické telo. Procesy rozvoja druhej epochy života, vo všeobecnom životnom rytme od 7. do 14. roka sa dejú pod vplyvom týchto síl. Tým, že človek v sebe uchováva sily pre tieto vývojové procesy, nejaví sa už viac len ako prosto pozemská bytosť, ale ako zobrazenie toho, čo je mimozemské, i keď zatiaľ len prinajmenšom toho mimozemského, ktoré existuje v zmyslovej oblasti.

Pozemskými silami sa rozvíja obzvlášť to, čoho stvárnením je ľudský mozog. Nech to voči dnešným bežným predstavám znie akokoľvek čudne: Mozog je ponajviac pozemský výtvar. Vonkajškovo sa to napokon ukazuje tým, že práve okolo siedmeho roka sa ľudský mozog dostáva vo vysokej miere do istého stavu ukončenia svojho vývoja – samozrejme nie v rozvoji, spočívajúcom v prijímaní pojmov a ideí, ale v jeho vnútornom formovaní, utváraní, spevnení jeho častí atď, atď. – K tomu, čo sa až do siedmeho roka podieľa na vývoji človeka, musí teraz pristúpiť niečo, čo nie je obsiahnuté v pozemskosti, ale čo pochádza z mimozemskosti a čo okrem iného spôsobuje aj to, že teraz od siedmeho roka až po štrnásty rok sa sily, ktoré človek rozvíja mimo svojej hlavy, mimo svojho mozgu, v ostatnom organizme, predierajú do vývoja hlavy a tváre. Človek súčasne so siedmym rokom v sebe rodí nadpozemského, éterického človeka, ktorý v ňom slobodne a oživujúco pôsobí. Tak, ako jeho fyzické telo vstupuje narodením do fyzického bytia, tak teraz vstupuje do bytia telo éterické, nadpozemské. A následkom toho je, že sa výrazne ukazuje to, čo sa otláča v črtách tváre. Éterickým telom sa tiež individuálnym spôsobom ovplyvňuje dýchací a obehový systém. Tým však, že teraz sú pôsobivé nielen výlučne pozemské sily, ale že éterické telo zasahuje do fyzického organizmu a zapája mimozemskú časť ľudskej prirodzenosti, až tým sa rozvíja to zvnútorňovanie, ktoré potom človeka doprevádza ďalším životom ako telesné vypracovanie jeho pocitového života a života citovej mysle.

Tým, že duchovné bádanie rozpoznáva toto éterické telo, ktoré má človek spoločné s rastlinami, však ľudská prirodzenosť nie je ešte vyčerpaná. Ak duchovné bádanie zameria svoju pozornosť na svet zvierat, zisťuje, že tam žije ďalšia nadzmyslovosť; nadzmyslovosť, ktorú nie je možné nájsť tak, ako nadzmyslovosť rastlinného sveta v mimozemskom okolí. Tu dospievame k duchovnej skutočnosti, ktorá sa nedá nájsť ani v rámci pozemskosti, ani v rámci tej mimozemskosti, ktorá sa ešte zjavuje prostredníctvom toho, čo je zmyslové. Je to nadzmyslovosť, ktorá je v človeku obsiahnutá už od jeho narodenia, ba už od jeho počatia, ktorá však pôsobivo vstupuje do telesnej organizácie až od 14. roku. Táto nadzmyslovosť nepôsobí tak, ako éterickosť – v priestore, ktorý nás obklopuje ako pozemských ľudí. Už skôr som zdôraznil, že duchovným bádáním sa dá Zem spoznať tak, že sme si v nej vedomí, ako počas zimy uchopuje ako spomienku to, čo prežila v lete v súvislosti s mimozemskými silami. V ďalšom priebehu tohto poznania duchovna Zeme spoznáваме, ako to zemské teleso, na ktorom teraz žijeme, je práve takým potomkom predzemskej planéty, ako syn od otca. Akurát že syn má rovnakú podobu ako otec. Zemské teleso vzišlo ako potomok z inej planetárnej podstaty, s ktorou je len málo zhodné. Túto planetárnu bytosť možno spoznať, keď človek dokáže pozorovať Zem v zime, kedy sa táto stáva istou mierou bdelou, kedy rozvíja istý druh

pamäte. Pretože v duchovne, ktoré sa tu v rámci Zeme zjavuje, je istou mierou obsiahnutý aj spomienkový obraz na stav, ktorý toto svetové teleso, ktoré sa stalo Zemou, prekonalo.

Tieto veci znejú dnes ešte paradoxne, pre mnohých dokonca bláznivo či šialene. Avšak tak zneli spočiatku všetky tie veci, ktoré boli neskôr vedou uznané ako samozrejmé. Vo svetovom telese, z ktorého sa stala Zem, nebolo ešte vôbec obsiahnuté to, čo je dnes minerálna ríša. Bude to ešte dlhá cesta, ktorú musí duchovné bádanie prekonať, aby došlo k uznaniu skutočnosti, že Zem sa vyvinula z planetárneho predchodcu, na ktorom ešte nebola minerálna ríša. To, čo dnes mimozemsky pôsobí ako éterickosť, to ešte nebolo od planetárneho predchodcu Zeme tak oddelené, ako je to oddelené od zemského tela dnes. Tento predchodca bol, skôr než sa vyvinula minerálna ríša, bytosťou, ktorá bola sama živá. Bol žijúcou bytosťou ako celok. Ak „duchovné oko“ nazerá, ako súčasť Zem vznikla z niečoho predchádzajúceho žijúceho, tak si tým získa i schopnosť rozpoznávať tú nadzmyslovosť, ktorá je ako taká činná v človeku a tiež vo zvierati a ktorú nemožno ani v pozemskom priestore ani v mimozemskom v súčasnosti nájsť. Je činná už i vo zvierati, ale v človeku je činná vyšším spôsobom. Ľudský organizmus je nositeľom tejto nadzmyslovosti od začiatku svojho života a je utváraný tak, že takýmto nositeľom byť môže. Ibaže od približne 14. roka života preukazuje táto nadzmyslovosť v životných procesoch istú zvláštnu **samostatnú** pôsobnosť, ktorá predtým neexistovala. Pozorovanie tejto pôsobnosti „duchovným okom“ dáva jednu z možností (od iných tu odhliadneme) spoznať tretí článok prirodzenosti človeka – astrálne alebo duševné telo. (Opäť je potrebné prihliadnuť k tomu, že na názve nezáleží a že môže byť nahradený akýmkoľvek iným.) Pre spôsob predstáv, ktorý nie je zvyknutý na takéto myšlienkové pochody, nie je spočiatku nič ľahkého rozoznať, ako si je treba myslieť astrálne telo v človeku pred a po 14.roku života. Tieto a podobné ťažkosti môžu byť prekonalé len dlhším zaoberaním sa duchovnou vedou.

Približne od 21.roka života zasahuje do ľudskej telesnej organizácie zvláštnym spôsobom ďalší nadzmyslový článok - ten, ktorý je vlastným nositeľom **ja**, ľudskej svojbytnosti. Tento článok jeho bytosti pozdvihuje človeka nad zvierackosť. – Avšak práve voči tomuto článku ľudskej bytosti sa musíme spýtať, v akom zmysle duchovná veda tvrdí, že sa ja ukazuje ako samostatne pôsobiace až od 4. periódy života, keď je zrejmé, že mu človek musí vďačiť za tie vlastnosti, ktoré ho už počas detstva pozdvihujú nad zviera: vzpriamený postoj, schopnosť reči atď. Riešenie týchto zdanlivých protirečení sa získa zo zvláštnosti nadzmyslovej podstaty ľudskeho „ja“. Človek je totiž na jednej strane organizovaný tak, že v jeho vývoji existuje **samostatné** postavenie ja v telesnom organizme až od 4. úseku života, na druhej strane sa však „ja“ rozvíja opakovanými pozemskými životmi. Ak by „ja“ malo len tie sily, ktoré mu môžu vzniknúť v **jednom** pozemskom živote, tak by muselo s rozvojom týchto síl čakať až kým mu jeho telo dá v 4. úseku života k tomu možnosť. Avšak ono vstupuje do tohto pozemského života po tom, čo už prežilo predchádzajúce pozemské životy. A tieto sily, ktoré ho uschopňujú k opakovaným pozemským životom, ho dovedli k tomu, aby pôsobilo na určité časti telesného organizmu tak, že v jeho utváraní vystupuje spomínaným spôsobom už pred štvrtým úsekom života. A tým istým okolnostiam možno pripísať to, že prostredníctvom „ja“ je i astrálne telo privedené k istej pôsobnosti vo fyzickom organizme skôr, než je to spôsobené jeho vlastnou podstatou. – Práve tým, že duchovné bádanie zameria svoje pozorovanie na rozdiel medzi tým, ako pôsobí „ja“ v ľudskom organizme pred nástupom 4. úseku

života a po ňom, spoznáva, ako vlastná ľudská bytosť prekonáva na Zemi opakované životy, medzi ktorými ležia dlhé časové úseky čisto duchovného bytia medzi smrťou a novým zrozením.

Tým som z antroposofického svetonázoru vylíčil niečo, čo vôbec môže byť prednesené len veľmi skicovite, pretože by som musel rozprávať veľa hodín, ak by som čo i len približne chcel podať správu o ceste bádania, ktorá vedie k tomu, vysloviť také myšlienky, aké boli vyslovené tu. Možno však už i z toho, čo tu bolo povedané, si človek dokáže získať pojem o tom, že tieto veci spočívajú naprosto na zodpovednom a svedomitom bádaní, ktoré predpokladá použitie zvlášť vyvinutých druhov poznania a nie na svojvoľnom pôsobení fantazijnej špekulácie či filozofie. Týmto bádáním sa k tomu, čo o ľudskej telesnosti môže povedať prírodná veda, pripája duchovno, ktoré nás obklopuje práve tak, ako fyzické bytosti obklopuje fyzický vonkajší svet.

V tomto svete, ktorý sa zjavuje duchovným bádáním, nás stretajú najskôr bytosti, ktoré étericky rastú nadol, sem k Zemi, práve tak, ako sem rastliny vyrastajú fyzicky zo Zeme. V týchto éterických rastlinách máme takpovediac prvých poslov duchovných bytostí a duchovných síl, do ktorých vrastáme práve tak, ako našimi zmyslami vrastáme do zmyslového sveta. Ale tým, že spoznávame duchovný svet, ten, z ktorého pochádza ľudský astrálny život, ľudské ja, spoznávame duchovný svet so skutočnými duchovnými bytosťami v našom okolí, ku ktorému patríme našou dušou tak, ako telom prináležíme fyzickému svetu, svetu, v ktorom ľudia sú. A i tentokrát je opäť potrebné obzvlášť zdôrazniť, že nesmieme veriť, že duchovné bádanie hľadá nejaký vzťah k mŕtvym – o tom som už hovoril v predošlej prednáške – z nejakej ľudskej svojvôle. Ak sa máme priblížiť mŕtvemu, potom to musí vyjsť od mŕtveho samotného. Potom bude však možné, že **jeho** vôľou môžeme získať jeho zjavenie v nazeraní „duchovným zrakom“ tak, ako získavame i iné poznatky z duchovného sveta. Predsa len však všetko to, čo prichádza z tejto oblasti, prináleží k tomu, čomu sa duchovný bádateľ vždy blíži len s úctivou bážňou. Avšak to, čo môžeme spoznať o duchovnom svete vôľovým rozvinutím našich schopností, to je to, čo sa týka nás samotných, čo získava odpovede, po ktorých túžia tí ľudia, ktorí v zmysle dnešnej prednášky pociťujú duchovné potreby, vyplývajúce úplne prirodzene zo súčasnej vývojovej epochy ľudstva.

Práve tak nevyhnutne, ako táto vývojová epocha viedla k novšiemu prírodovedeckému poznaniu, bude viesť i k duchovnej vede. Stále viac ľudí spozná to, čo dnes je ešte z mnohých strán spochybňované – že duchovná veda **ani v najmenšom** neškodí náboženskému pociťovaniu, náboženskému životu človeka, ale naopak, že buduje spojenie, ktoré práve v človeku, rozvíjajúcom sa v období prírodnej vedy, opäť nadviaže na tajomstvá, ktorých sa mu môže dostať náboženskými zjaveniami. Pravá duchovná veda nie je ani v žiadnom rozpore s prírodnou vedou, ani nemôže nikoho vzdialiť náboženskému životu.

Prírodná veda samotná dospela v priebehu poslednej doby k poznaniu, že ona sama je veľkou otázkou, že k nej niečo musí pristúpiť, ak má byť človeku pravdivo zrozumiteľná. To, čo chcem teraz najskôr povedať o skutočnosti, že prírodná veda dnes už poukazuje mimo svojho územia, ak sa pozerá na záhadu človeka, nechcem vystavať na mojom osobnom názore na prírodnú vedu. Od takýchto osobných názorov v obyčajnom slova zmysle je človek odvádzaný duchovnou vedou, ktorá

stále viac vedie k tomu, nehovoriť zo subjektívnych úvah, ale nechať hovoriť samotný vývoj skutočností. A tak som tu mohol hovoriť o tom, čo zvyrazňuje samotný dejinný postup prírodnej vedy v poslednom období. V tom som smel poukázať na jednu skutočnosť, ktorá je však zaujímavá i z pohľadu objasnenia prírodovedeckého vývoja novšej doby.

Veľké nádeje, ktoré pramenili z darvinizmu, i tie, ktoré pramenili zo spektrálnej analýzy, z pokroku v chémii a biológii, boli obzvlášť rozvinuté uprostred 19. storočia. Tu na konci 60-tych rokov tohto storočia napísal Eduard von Hartmann svoju „Filozofiu nevedomého“. V tejto ešte nehovoril duchovný bádateľ, ale hovoril človek, ktorý na to, čo malo byť duchovnou vedou vydobyté ako skutočnosť, poukazoval najskôr hypotézami, občas veľmi nelogickými hypotézami. Eduard von Hartmann tak poukazoval na niečo duchovne bytostné za fyzickým svetom, čo on – čo je napadnuteľné – nazval „nevedomým“. Filozoficky tušil to, čo bolo možné skutočne dať duchovnou vedou. A pretože predpokladal duchovno ako filozoficky nevyhnutné, mohol – napriek obdivuhodnej podobe, ktorú už prijal materialistický darvinizmus a vôbec prírodná veda v 60-tych rokoch – nesúhlasíť s tým, čo prírodovedci vtedy v mnohých podobách verili, totiž, že poznanie fyzicko-chemických síl a vonkajškovo vnímateľných biologických síl umožní poukázať na názor o **duchovných** pôsobiacich silách ako na nevedecký. Pokúsil sa preto ukázať ako to, čo poznáva darvinizmus, poukazuje všade na duchovné sily v bytí živých organizmov.

Ako však prijali istí prírodovedci to, čo predniesol Eduard von Hartmann? Približne tak, ako dnes istí ľudia prijímajú to, čo prináša duchovná veda, obzvlášť tí, ktorí sa v prírodovedeckom svetonázore tak zabývali, že všetko, čo nesúhlasí s ich názorom je pre nich pustá fantázia. Také osobnosti, ktoré si pri vystúpení Eduarda von Hartmanna mysleli, že sú jediní, čo zastupujú pravú skutočnú vedu, sa nechali počuť približne takto: Nuž, Eduard von Hartmann je prosto diletant; nevie nič o tom, čo je skutočným nervom výsledkov prírodnej vedy; človek sa len nesmie nechať touto laickou „Filozofiou nevedomého“ pomýliť. Objavilo sa mnoho reakcií, ktoré všetky označovali Hartmanna za diletanta a chceli dokázať, že on práve tomu, čo prírodná veda má povedať, nerozumie.

Medzi mnohými týmito spismi sa objavil aj jeden od človeka, ktorý spočiatku neuviedol svoje meno, duchaplný spis, napísaný v skutočne prírodovedeckom duchu v zmysle Hartmannom ostro odmietnutého prírodovedeckého bádania. Pre Hartmanna sa táto kritika jeho prírodovedeckej hlúposti zdala zničujúca. Významní prírodovedci hovorili vtedy **približne** toto: Škoda, že sa nám tento neznámy nedal poznať, pretože má ducha pravého prírodovedca, vie, o čo v prírodnej vede ide. Nech sa nám predstaví a budeme ho považovať za jedného z nás. A tento názor prírodovedcov prispel veľkou mierou k tomu, že tento malý spis sa čoskoro minul. Po krátkom čase bolo potrebné druhé vydanie a teraz i s uvedeným menom predtým neznámeho autora. A týmto autorom bol – **Eduard von Hartmann!** To bola vtedy lekcia, ktorá je udelená všetkým tým, ktorí usudzujú o niečom im cudzom v takom duchu, ako to robili títo Hartmannovi prírodovedeckí protivníci. Tak, ako Eduard von Hartmann ukázal, že vie hovoriť práve tak vedecky, ako samotní prírodovedci, tak by i dnešný duchovný bádateľ dokázal – bez zvláštnej námahy – predniesť všetko to, čo často hovoria tí, ktorí ho považujú za fantastu, ako človeka, ktorému je vzdialené vedecké myslenie. Nehovorím to preto, aby som povedal niečo, čo sa niekoho dotkne, ale aby som poukázal na to, ako to často je s námietkami, s ktorými sa zo

sveta, ktorý si sám o sebe namýšľa, že je vedecký, tiahne do poľa proti poznatkom, ktoré sú mu cudzie.

Ale táto vec sa tým ešte nevyčerpáva. Jeden z najvýznamnejších žiakov Haeckela, teda osobnosti, ktorá chcela čo najradikálnejšie zastávať materialistické smerovanie darvinizmu, Oskar Hertwig, ktorý napísal celý rad kníh o biológii, uvádza vo svojej najnovšej, nanajvýš významnej práci: „Vznik organizmov, popretie darvinistickej teórie náhody“ líčenie úplnej vedeckej bezmocnosti materialisticky zafarbeného darvinizmu voči životným otázkam. V tejto knihe je prinesený dôkaz zo stanoviska samotného prírodovedca, že nádeje, ktoré Haeckel a iní mali voči darvinizmu ohľadne riešenia otázok života, boli nepodložené. (I tu by som rád dôrazne poukázal na to, že veľký prínos Haeckela pre prírodovedecký názor na svet v rámci jeho oblasti dnes uznávam práve tak, ako pred rokmi. Verím a veril som vždy, že správne ocenenie toho, čo Haeckel vykonal, povedie najlepšie z jeho jednostranných názorov. Že on sám tento náhľad nemohol získať, je úplne pochopiteľné.) Oskar Hertwig v spomenutej knihe často cituje Eduarda von Hartmanna a poukazuje dokonca i na tie Hartmannove úsudky, ktoré sú zničujúce pre bývalých darvinistických protivníkov tohto filozofa.

Z takých skutočností možno vypožorovať, ako sa vyvíjal prírodovedecký svetonázor: Jeho najdôležitejší zástupcovia sa dnes jasne vyslovujú, kam v novej dobe plne zabúdili. To bude možno stále viac a viac rozpoznávať; a s poznaním tejto skutočnosti príde i náhľad, ktorý nebude poukazovať len na to, čo raz mohli pridať nad prírodnú vedu Eduard von Hartmann a špekulujúci filozofi, ale ktorý uzná i to, čo k prírodovedeckým výtobytkom pripojila duchovná veda. V tomto zmysle by mohlo byť ešte bezmedzne veľa prinesené k upevneniu náhľadov, ktoré cieľia k tomu, aby sa práve skutočne prírodovedecký spôsob myslenia nachádzal i v plnom súzvuku s duchovnou vedou.

Práve tak málo, ako existuje rozpor medzi duchovnou vedou a prírodovedou, možno oprávnene hovoriť o nejakom takom rozpore medzi duchovnou vedou a náboženským životom. – O tom, čo je v tomto vzťahu dôležité, som hovoril v mojej prvej prednáške, tu konanej. Je mojím presvedčením, že nikto, zo žiadneho náboženského stanoviska nemôže vzniesť voči duchovnej vede pochybnosti, ak vážne vezme do úvahy to zmýšľanie, ktoré prehovára vo výrokoch onej prednášky. Dnes chcem na jednom zvláštnom bode ukázať, ako každý, kto stojí v rámci vedeckého života nejakého náboženského vyznania, nemôže proti duchovnej vede nič namietat', pokiaľ len má dobrú vôľu. Ukážem, ako možno zmýšľať o duchovnej vede, ako je tu mienená, z hľadiska filozofie **Tomáša Akvinského**, ktorý bol katolíckou cirkvou plne uznaný za kresťanského filozofa. A čo si dovoľím povedať v tomto smere, by sa dalo preniesť i na vzťah protestantsky utvoreného spôsobu myslenia k duchovnej vede.

Filozofia Tomáša Akvinského rozlišuje dva druhy poznatkov: Najskôr tie, ktoré môžu prítiecť bezvýhradne z duchovného zjavenia, ktoré človek prijíma, pretože v tomto zjavení vidí základ ich pravdy. Takýmito pravdami sú v zmysle Tomáša Akvinského pravdy o Trojici, náuka o časovom počiatku Zemského bytia, náuka o páde do hriechu a o spasení, o inkarnácii Krista v Ježišovi Nazaretskom a náuka o sviatostiach. Tomáš je toho názoru, že človek, ktorý chápe podstatu svojich poznávacích síl sa nebude pokúšať poznatkami, ktoré rozvinie sám zo seba,

odhaľovať menované pravdy.

Mimo týchto čistých právd viery existujú pre Tomáša Akvinského také, ktoré môže človek získať vlastnými poznávacími silami. Tieto pravdy sú pre Tomáša „Preambula fidei“. Počíta k nim všetky tie pravdy, ktoré sa vzťahujú k tomu, že vo svete je obsiahnuté božské duchovno. A teda bytie niečoho božsko-duchovného, čo je stvoriteľom, vládcom, udržiavateľom, sudcom sveta, to nie je čisto pravda viery, ale poznanie, ktoré je možné získať ľudskými silami. Do oblasti tejto Preambuly fidei patrí ďalej to, čo sa vzťahuje na duchovnú prirodzenosť ľudského bytia a okrem toho to, čo vedie k správne mu rozlišovaniu medzi dobrom a zlom a ďalej poznatky, poskytujúce pôdu pre etiku, prírodovedu, estetiku a antropológiu.

Nuž, je možné sa úplne postaviť na stanovisko Tomáša Akvinského a uznať, že na jednej strane nie sú pravdy viery v ich charaktere duchovnou vedou dotknuté a že na druhej strane všetko, čo táto prináša, spadá do oblasti Preambuly fidei, ak len tento pojem správne chápeme v zmysle tomistickej filozofie. Pre duchovnú vedu totiž existujú poznatky v oblastiach, ktoré človeku ležia dokonca veľmi blízko, s ktorými sa musí zaobchádzať tak, ako s pravdami viery z vysokých oblastí. Človek musí v bežnom živote prijať niečo sprostredkovane bez toho, aby mu to mohlo byť zážitkom; totiž poznanie o tom, čo sa s ním odohráva medzi okamihom jeho narodenia a okamihom, až ku ktorému si spätne spomína svojou vlastnou spomienkou. I keď si človek ako duchovný bádateľ vybuduje duchovné poznávacie sily, tak síce vidí poza tento časový bod, avšak nazad od tej vývojovej epochy, až ku ktorej si vo zvyčajnom živote spomína, nevidí „duchovný zrak“ javy vo forme zmyslového sveta, ale také, ktoré sa odohrávajú v duchovnej oblasti, zatiaľ čo sa vo fyzickom svete odohrávali zodpovedajúce skutočnosti. Procesy vnímateľné zmyslami **ako také**, ak sa nemôžu stať vedomými skrze zážitok, môžu byť i pre duchovnú skúsenosť získané len cez oznámenie. (Žiaden zdravo mysliaci duchovný bádateľ si nebude napríklad myslieť, že by sa chcel zriecť správ od svojich blížnych a to, čo sa takto dá zažiť, by chcel získať duchovným zrením.) – Tak existujú pre duchovného bádateľa už i v oblasti zvyčajného života poznatky, ktoré možno získať len sprostredkovane oznámením. Tomáš Akvinský uznáva ako pravdy viery vo vysokej oblasti také, ktoré sa vzťahujú na procesy, ktoré ľudskému poznaniu, postavenému na sebe samom, nie sú prístupné preto, lebo spočívajú v oblasti, ktorá obyčajnému prežívaniu uniká a ktorá práve tak, ako procesy, prináležiace fyzickému bytiu v rokoch po narodení nespadá vo svojej bezprostrednej forme do poľa duchovného zrenia. Tak, ako tieto fyzické procesy môžu byť získané len sprostredkovane oznámením od ľudí, tak i procesy, ktoré zodpovedajú pravdám viery, môžu byť získané len oznámením (zjavením) z duchovnej oblasti. A to, že duchovná veda používa pojmy ako trojnosť a inkarnácia v oblasti duchovného vnímania, to nemá nič do činenia s použitím týchto pojmov v oblasti, ktorú mal na mysli Tomáš. Že takýto spôsob myslenia nemôže byť nazvaný nekresťanským, to vie ostatne každý, kto pozná Augustína.

A i hľadisko Tomáša Akvinského vo vzťahu na Preambulu fidei je s duchovnou vedou zlúčiteľné. Pretože ako Preambula fidei musí byť uznané všetko, čo je prístupné ľudským poznávacím silám, ktoré sú postavené samé na sebe. Tomáš k tomu počíta napríklad duchovnú prirodzenosť ľudskej duše. Ak duchovná veda rozšírením poznania rozmnoží i názory o duši, ktoré sa odhaľujú prostým intelektom, tak sa rozširuje i rozsah poznania, ktoré spadá do oblasti Preambuly fidei, ale nevystupuje z tejto oblasti. Tým duchovná veda získava pravdy, ktoré podopierajú pravdy viery ešte

intenzívnejšie, než tie, ktoré sú získané prostým intelektom. A Tomáš je toho názoru, že Preambula fidei nikdy nedokáže preniknúť do oblasti právd viery, že však môže tieto chrániť (podopierať). Čo teda Tomáš očakáva od „Preambuly fidei“, to sa ešte intenzívnejšie dosahuje jej rozšírením duchovnou vedou, než prostým intelektom. – Týmito úvahami o tomistike som chcel len ukázať, že človek môže v najprísnejšom zmysle byť zástancom tohto filozofického spôsobu myslenia a predsa dokázať spojiť s týmto vyznaním poznatky duchovnej vedy. Samozrejme, nechcem tým dokazovať, že každý, kto prijíma poznatky duchovnej vedy, by sa musel priznávať k tomizmu. A to, či jeden prináleží k tomuto a iný k onomu vierovyznaniu, to nezávisí od toho, čo vie, alebo si myslí, že vie o duchovnom svete, ale od iných životných pomerov. Čím viac vidíme do týchto vecí, tým viac bude protivenstvo voči duchovnej vede miznúť.

Kto sa ale už v súčasnosti prepracoval k uznaniu duchovného bádania, ten sa bude ohľadne protivenstva utešovať poznáním, ako to išlo s inými vecami, ktoré sa do vonkajšieho sveta vžili ľahšie, pretože zodpovedali princípu užitočnosti. Nuž, v 19. storočí sa včlenili vonkajšiemu kultúrnemu životu železnice. Jedna správna rada, ktorá vtedy v sebe zahŕňala uznávané authority, mala na určitom mieste rozhodnúť o tom, či železnice stavať alebo nie. Táto vec sa častejšie spomína. Po doručení bolo v rozhodnutí toto: Nemali by sa budovať žiadne železnice, pretože ľuďom, ktorí by sa nimi vozili, by bolo uškodené na zdraví. A keby sa predsa len takí ľudia našli, ktorí by sa tomu chceli vystaviť a pre nich by sa chceli stavať železnice, potom by sa mali prinajmenšom vpravo i vľavo od železnice postaviť drevené steny, aby sa neškodilo na zdraví tým, ktorí pôjdu okolo. – Takéto veci nerozprávam preto, aby som sa vysmieval z niekoho, kto kvôli svojej jednostrannosti prepadol takýmto úsudkom. Možno totiž byť veľmi významným človekom a predsa urobiť takúto chybu. Ten, kto nájde protivníka voči tomu, čo sám uviedol, nemal by len tak bez všetkého tohto protivníka vyhlasovať za blázna alebo zlomyseľníka. O prekážkach, ktoré tak mnohých stretávajú, hovorím skôr z toho dôvodu, že obraz takej prekážky dá správne pocitové usmernenie tomu, kto je takej prekážke vystavený.

Dnes sa v najširších kruhoch nenájde ľahko niekto, kto by nebol nadšený, keď počuje Beethovenovu siedmu symfóniu. Keď sa toto umelecké dielo uviedlo po prvý krát, vyslovil sa – nie nejaký nevýznamný človek, ale známy skladateľ „Čarostrelca“, Weber: „Teraz dosiahli extravagancie tohto génia non plus ultra; Beethoven je teraz úplne zrelý pre blázinca!“ A abbé Stadler, ktorý vtedy počul siedmu symfóniu, si povedal: „Stále prichádza to „E“; nič ho totiž nenapadá, toho netalentovaného frajera.“

Je zaiste pravda, že i ten, kto nenachádza žiadneho uznania pre hlúposť, sa obzvlášť rád považuje za povolaného k takýmto javom vo vývoji ľudstva. A je samozrejme, že tieto vôbec nič **nedokazujú** tým, že predstavujú určitý prípad protivníctva. Ale ani nie sú sem uvádzané v úmysle, aby niečo dokazovali; ale pretože môžu dať podnet k tomu, aby sa mnohé, čo sa javí cudzorodým, ešte presnejšie preskúšalo, skôr, než sa to odsúdi. Pri takých veciach si smieme spomenúť i na väčších. Rád by som to urobil, samozrejme bez toho, aby som prepadol takej pochabosti, chcieť prácu duchovnej vedy čo i len zďaleka prirovnávať k najväčšej udalosti, aká kedy vstúpila do ľudského vývoja. Pozrime sa na rozvoj rímskej ríše na počiatku nášho kresťanského letopočtu a na vzostup kresťanstva od tých čias. Ako ďaleko ležalo toto kresťanstvo vtedy v Ríme od toho, čo sa považovalo za hodné záujmu vzdelaného človeka. A obráťme pohľad od tohto života na to, čo sa rozvíjalo doslova pod zemou,

v katakombách; na rozkvitajúci kresťanský život v tomto podzemí. A potom zamerajme pohľad na to, čo bolo na tomto mieste pár storočí potom. Kresťanstvo vstalo z podzemia, uchytilo sa v oblastiach, v ktorých sa ním predtým pohádzalo, odkiaľ sa zaháňalo. Pohľad na takéto javy môže posilniť presvedčenie v tom, kto verí, že slúži pravde, ktorá sa musí prebojovať voči prekážkam. – Kto sa skutočne prenikol antroposofickou pravdou, ten sa nečuduje tomu, že nachádza protivníkov; ale ten tiež poznáva ako povinnosť postaviť voči takýmto protivníkom do správneho svetla to, čím by sa antroposofia rada stala v duchovnom živote človeka.

#### Dodatočná poznámka

Moje krátke opisy mnohých námietok zo strany protivníkov, ktoré som včlenil do tu predkladanej prednášky, námietky voči mnou mienenej, antroposoficky orientovanej duchovnej vede, nesú charakter všeobecných vysvetlení, bez toho, aby prihliadali k jednotlivostiam. Ak by sme chceli hovoriť o takýchto jednotlivostiach, došli by sme k podivným veciam. Napríklad v jednej pred nedávnom sa objavenej brožúre, ktorá prináša jednu vo Švajčiarsku konanú prednášku o vzťahu toho, čo som predstavil ja, ku kresťanstvu, možno čítať: „Tak sa potom opäť prichádza k tej istej požiadavke, ktorú kládol už spomenutý ruský mystik Solovjov, že všetci by sme mohli a mali byť Kristami - napokon požiadavke, ktorú kládol už každý mystik, ktorý bol tak vľúdny, že bral ohľad na kresťanstvo.“ To sa hovorilo v roku 1916 o mnou myslenej duchovnej vede napriek tomu, že sa o tom, že je to objektívna nepravda, môže presvedčiť každý, kto vezme do rúk môj spis „Kresťanstvo ako mystická skutočnosť“, ktorý sa objavil už v roku 1903 alebo ak čo i len povrchno nazrie do toho ostatného, čo som povedal odvtedy až dodnes v tomto smere. – Áno, dokonca je možné i nasledovné: Napriek tomu, že z celého radu mojich spisov by malo byť úplne zreteľné, že sa usilujem o spôsob bádania, ktorý je vypracovaný na úplnom vykynutí akejkoľvek sugescie a anestézie, hovorí sa v tej istej brožúre, odkiaľ som vyňal vyššie spomínanú vetu: „Sme len vďační Dr. Steinerovi, že nám ukázal s akou veľkou sugesciou a anestéziou sa pracuje v novšej mystike.“ Touto vetou nie je myslené, že by som ukázal, ako sa sugescia a anestézia prekonávajú, ale že som im ja prepadol. Tak vyzerajú mnohé „vyvrátenia“, ktoré však len ukazujú, ako sa z toho, proti čomu sa ide bojovať, najskôr urobí skreslený obraz tak, ako je to zrovna potrebné a potom sa bojuje proti tomuto skreslenému obrazu.